

SÜRMELİ-ÇUKURU'NDA KAYILAR**Dr. Hasan GEYİKOĞLU***

Osmanlı Devleti'ni kuran Osman Gazi ve ataları, Oğuzlar'ın Kayı Boyu'ndan bir kabileye mensup idiler¹. Osmanlı kaynakları, Osmanlı Devleti'ni kuran Kayılar'ın, Aras Nehri'nin orta havzasında yer alan Sürmeli-Çukuru ve çevresinde bir süre yaşadıklarını kaydetmektedirler. Bu kaynaklar, bazıları birbirinden almış olarak, küçük farklarla, şu bilgileri veriyorlar:

Kayılar, Moğol istilâsından önce Horasan'da Mahan bölgesinde yaşıyorlardı. Moğollar'ın oraları istilâsı üzerine, çoluk-çocuk, sürüleri ve çadırlarıyla batya doğru göç ederek Azerbaycan ve Doğu Anadolu'ya geldiler. Bir müddet Van Gölü'nün kuzey tarafında Ahlat civarında kaldılar. İran'ı geçen Moğollar bu taraflara da ulaştınca, Kayılar Anadolu içine göçtüler ve bir müddet Erzincan taraflarında oturdular. O sırada kabilenin begi, Ertuğrul Gazi'nin babası Süleyman-Şah idi. Yer darlığı, yaylak ve kışlak ihtiyacı dolayısıyla, eski yurtlarına dönmek istediler. Bu amaçla Güneydoğu Anadolu'ya indiler. Halep taraflarında Fırat Nehri'ni geçerlerken Süleyman-Şah suya düşüp boğuldu. Onun cesedini bulup Ca'ber Kalesi civarında defnettiler. Burası sonradan "Türk Mezarı" diye meşhur olmuştur.

Süleyman-Şah'ın geride Sungur Tegin, Gündoğdu, Ertuğrul ve Dündar Alp adlarında dört oğlu kalmıştı. Bunlar, ailelerini ve kabile mensuplarını alıp eski yurtlarına dönmek üzere Saltuklular'ın ve sonra Erzurum Selçuklularının, diğer beyliklerin elindeki Doğu Anadolu'ya gelmişlerdir. Sungur Tegin ve Gündoğdu, kendi ailelerini ve kabile mensuplarından bir kısmını yanlarına alarak İran'a, eski yurtlarına gittiler. Horasan'a gitmekten vazgeçen Ertuğrul ile Dündar Alp, dört yüz çadır halkı ile Aras boyunda kalmışlardır. Bunlar, Sürmeli-Çukuru ve Pasin bölgesinde yaşamaya devam ettiler. Yaylak ve kışlak hayatı sürdürdüler. Ertuğrul, Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad'a başvurarak ondan, ülkesinden yurtluk bir yer istedi. Alâeddin Keykubad onlara önce Ankara civarındaki Karacadağ'ı vermiş, sonra ülkesinin Bizans uc'undaki Bilecik civarında yer alan Söğüt ve Domaniç'i, yaylak ve kışlak yapmaları için yurtluk

* Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

¹ Kayı boyu hak. bkz.: F. Sümer, Oğuzlar, İstanbul 1980, 3.bs., s.216-221, ayrıca bkz. İndeks: Kayı (s.508).

göstermiştir². Kayılar'ın Sürmeli-Çukuru'ndan Batı Anadolu'ya gitmelerine, Moğollar'ın Azerbaycan ve Doğu Anadolu'yu istila etmelerinin sebep olduğu anlaşılıyor.

Prof. Dr. Fahrettin Kırzioğlu, Kayılar'ın Sürmeli-Çukuru'nda yıllarca kaldıklarını yazıyor. O'na göre, Ertuğrul Gazi'nin küçük oğlu Osman Gazi de Sürmeli-Çukuru'nda doğmuştur³.

Kayılar'ın Sürmeli-Çukuru ve civarında bir süre yaşamalarının hatıraları da kalmış olmalıdır. Nitekim Prof. Dr. Enver Konukçu, "Haydari Boğazı tarafındaki Mahanda(đ), Mahan ismi ile benzerlik göstermektedir. Ilıca yakınında⁴ ve Bursa taraflarında göze çarpan Kayapa köyünün de Kayı Alp'den bozulma bir isim olması muhtemeldir"⁵ diyor.

² Mehmed Neşri, Kitab-ı Cihan-Nüma, nşr. F. R. Unat – M. A. Köymen, c.I, Ankara 1987, 2. bs., s. 59-61; Mehmed Neşri, Neşri Tarihi, yay. Hazrl. M. A. Köymen, c.I, Ankara 1993, s. 36-38; Aşık Paşaoğlu Ahmed Aşıkı, Tevârih-i Âl-i Osman, yay. hazrl. N. Atsız Çiftçiođlu, Osmanlı Tarihleri adlı eser içinde, c.I, İstanbul 1949, s. 93; Aşıkpaşaoğlu Tarihi, hazrl. N. Atsız, Ankara 1985, s. 14-15; Anonim Tevârih-i Âl-i Osman, hazrl. N. Azamat, İstanbul 1992, s. 9; Osman (Bayburtlu Osman), Tevârih-i Cedîd-i Mir'at-ı Cihan, yay. Atsız, İstanbul 1961, s. 33-35; Müneccimbaşı, Ahmed Dede, Sahaifü'l-Ahbar, c.III, İstanbul 1285, s. 268, 270; Müneccimbaşı, Sahaifü'l-Ahbar, trc. İ. Erünsal, c. I, İstanbul t. Y., s. 52, 54; Müneccimbaşı, Camiü'd-Düvel, yay. ve trc. A. Ağırakça, İstanbul 1995, s. 60, 63-64; Bayatlı Mahmut oğlu Hasan, Câm-ı Cem Âyin, sadel. F. Kırzioğlu, Osmanlı Tarihleri içinde, c.I, s. 394; İ. H. Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c.I, İstanbul 1947, s. 1-2; İ. H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, c.I, Ankara 1972, s. 99n.1; M. H. Yınanç, "Ertuğrul Gazi", İ. A. c.IV, s. 328-337; F. Sümer, Kara Koyunlular, c.I, Ankara 1992, 3.bs., s. 22n.30; F. Kırzioğlu, Kars Tarihi, İstanbul 1953, s. 419-426; E. Konukçu, Selçuklular'dan Cumhuriyete Erzurum, Ankara 1992, s.60, 139.

³ Kars Tarihi, s. 419, 423, 424n.287.

⁴ Ilıca'nın batısında, Erzurum-Erzincan karayolunun kuzey tarafında.

⁵ Selçuklular'dan Cumhuriyete Erzurum, s. 60.

OSMANLI DEVLETİ'NDE EĞİTİM VE BİLGİ ÜRETİM SİSTEMİNİN İŞLEVLERİNİ YİTİRMESİNİN SEBEPLERİ ÜZERİNE

Dr. Hasan ŞAHİN*

Eğitim ve öğretim sisteminin, bir toplumun yükselmesinde olduğu gibi, bazen de geri kalmasında önemli rol oynadığı bir gerçektir. Bu sistem çağın gereğine ayak uydurabildiği ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verebildiği sürece yaşamış ve toplumu yükseltici görevini yerine getirebilmiştir. Bu iki hususu yerine getiremeyen eğitim ve öğretim sistemi ise, toplumun geri kalmasını ve hatta çöküşünü hazırlar.¹

Mükemmel bir askerî ve idarî teşkilâta sahip olan Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu takiben, hükümdarlar ve devlet adamları eğitim-öğretim işlerine önem verdiler. Devletin hızla genişleyen topraklarından başka, öteki İslâm ülkelerindeki ve özellikle kendilerinden önceki Anadolu Selçuklularını örnek alarak benzeri özel medreseler açmaya başladılar.²

Osmanlı İmparatorluğu'nun klasik döneminde bilim ve eğitimin başlıca kaynağı ve en önemli kurumu medreselerdi. Osmanlı medreseleri devletin kuruluşundan yirminci yüzyılın başlarına kadar faaliyetlerini sürdürmüştür.³

İslâm tarihinde medrese, orta ve yüksek seviyede eğitim ve öğretim veren kurumların ortak adıdır. Medrese, ülkenin ihtiyaç duyduğu kültürü veren ve elemanları yetiştiren bir eğitim ve öğretim kuruluşudur. Daha önceki devirlerde olduğu gibi, Osmanlı'da da şahıslar tarafından kurulan ve yaşaması için vakıflar yapılan medreselerin⁴ Osmanlıların ilk devirlerinde Türkiye Devleti'nin yükselmesinde ve Türk-İslâm medeniyetinin oluşumunda şüphesiz, mevcut eğitim ve öğretim kurumlarının, özellikle medreselerin büyük rolü olmuştur.⁵

Medreselerde din, ilim ve eğitim hizmetlerini yürütenlerin yanında bürokraside ve yargıda ihtiyaç duyulan idarî ve adli personel eğitilirdi. Osmanlı toplumunun dinî, ilmî ve kültürel kurumuna, yani ilmiyeye mensup olan, sosyal ve

* Atatürk Üniversitesi K. Karabekir Eğitim Fak. Öğretim Üyesi

¹ Bayram Kodaman, Abdulhamid Devri Eğitim Sistemi, Ankara 1988, s.IX.

² Hasan Ali Koçer, Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu, Ankara 1987, s.9.

³ Ekmeleddin İhsanoğlu, Büyük Cihad'dan Frenk Fodulluğuna, İstanbul 1996, s.23.

⁴ Cahid Baltacı, "Osmanlı Eğitim Sistemi", Osmanlı Ansiklopedisi, C.2, İstanbul 1996, s.33

⁵ M. Altay Köymen, "Alp Aslan Zamanı Kültür Müesseseleri I", Selçuklu Araştırmaları Dergisi, C.IV, Ankara 1975, s.97.